

novu». Isti pisac predviđa da će obećani dokumenat koji će primijeniti novu Uredbu navesti propise koji će se moći odmah izvršavati, dok će za ostale trebati čekati novo izdanje liturgijskih knjiga. A isti je list donio još 30. XI 1963. izjavu Mons. Zaunera, da će priprava tih knjiga trajati sigurno pet godina.

Pri svršetku svog članka p. Antonelli o glavnoj svrsi nove Uredbe: da vjernici djelatno učestvuju kod svete liturgije. »Stvar se ne da izvesti u malo mjeseci ni u malo godina. Kad se radi o preodgajanju mase, jedinica za mjerenje vremena su naraštaji. Izgledi, međutim, dobro obećavaju. Već smo na dobrom putu. Uredba će biti »magna charta« liturgijskog pastoralna za kler i liturgijskog života za vjernike. Sada treba da se dušobrižni kler odmah potruži ući u slovo i duh Uredbe, pa da je onda prenese na narod«. Dakle treba se odmah dati na posao. In nomine Domini!

UREDNIŠTVO

BISKUP — VELIKI SVEĆENIK BISKUPIJE

Tko pozna dosadanje liturgijsko zakonodavstvo Crkve i pomno prouči »Uredbu o svetom bogoslužju«, koju je kao svoj prvi plod donio II vatikanski sabor uz potvrdu pape Pavla VI, opaziti će da ona omogućuje vrlo velike i dalekosežne promjene u liturgijskom životu Crkve. Treba, dakako još sačekati kako će načela iznesena u »Uredbi« biti primjenjena od nadležnih crkvenih vlasti i kako će izgledati obnovljene liturgijske knjige prema njezinom čl. 25., ali već sada možemo govoriti o upravo epohalnim odlukama ovog sabora na polju liturgije, o novoj eri liturgijsko-pastoralne obnove.

Uz izvanredno važne uvodne načelne stavove na početku svakog poglavlja ove Uredbe, među najvažnije se njezine odluke može ubrojiti isticanje djelatnog učešća vjernika u svim liturgijskim činima i uvođenje narodnog jezika u službenu liturgiju. Neka je ipak potpisanome dozvoljeno iznijeti kako mu se čini da se najveći liturgijski zakonodavni zahvat II vatikanskog sabora sastoji u decentralizaciji crkvene vlasti na liturgijskom polju. Ne samo što su dva prije spomenuta dara ove saborske Uredbe uglavnom ovisna od biskupa, od njegova shvaćanja i provadanja, nego je zaista najvažnije da je sada biskup veliki svećenik svoje biskupije koliko liturgijskim obredima skoro isto toliko i upravljanjem svega liturgijskog

života na svom području. Vidjet ćemo kako je Uredbom predviđeno da on tu svoju sada mu danu vlast izvršuje više puta u dogovoru s drugim biskupima iste zemlje ili pokrajine, a i Sveta je Stolica nužno ostala vrhovnom instancom, ali ipak je sada liturgijski rad i život u biskupiji vrlo mnogo i najviše odvisan od biskupa.

Podsjetimo se kako je bilo dosada. Ne samo da je važio kan. 1257. crkv. zakonika nego su i sasvim neznatni detalji bili odvisni od centralne vlasti. Dva mala primjera: još je 14. VI 1945. Sveti zbor obreda dozvolio da se u Venezueli već sašivene misnice prema starom obliku (tzv. gotske misnice ili »boromejke«) smiju upotrebljavati »usque ad consumptionem« (v. Bugnini, Documenta I 56); tek je pred par godina bilo prepušteno biskupima da mogu dozvoliti taj starinski kraj misnica. Misne je tjelesnike i rupčice dosada smio prati samo poddakom zbog eventualnih euharistijskih ostataka na njima, a jedan je dan prije proglašenja liturgijske Uredbe Pavao VI izdao apostolsko pismo »Pastorale munus« kojim je biskupima velikodušno dao mnoge ovlasti i povlastice, pa među njima i tu da mogu dozvoliti svim klericima, pa i svjetovnjacima, ne isključivši ženskih, da smiju prati spomenute predmete.

Konistit će dakle pogledati barem letimice što će sada po novoj Uredbi značiti biskup u svojoj biskupiji: 1) kao liturg; 2) kao u mnogočem ovlašten i zakonodavac i nadzornik. A i bez obzira kako će još na saboru biti riješeno ustrojstvo i kompetenca biskupskih konferencija, Uredba predviđa: 3) mnoge liturgijske poslove koje će biskupi moći obaviti u vezi s drugim biskupima iste zemlje ili pokrajine.

I

Čl. 41. Uredbe proglašava: »Biskupa se ima smatrati za velikog svećenika njegova stada, jer od njega na neki način u Kristu proističe i ovisi život njegovih vjernika«. Iz toga se onda izvodi preporuka kako svi, dakle vjernici i svećenici (bilo dijecezanski bilo redovnički, razlika se ni ne spominje, jer je tu ne bi smjelo ni biti), trebaju uvelike cijeniti liturgijski život biskupije kao takve, tj. te i te Crkve s biskupom kao nužnim predvodnikom latreutičnog i soterijološkog bogoslužja »kod jednog oltara kojemu predsjedava biskup«. A ne samo da je biskup liturg na oltaru svoje katedrale, nego je on glavna liturgijsko-pastoralna ličnost u svakoj župi, gdje svećenik »za-

mjenjuje biskupa« (čl. 42). Nije uzalud to prastaro načelo u Uredbi ponovno naglašeno.

Svako će biskupsko bogoslužje biti svečanije negoli kad se ono vrši bez biskupa, ali ta se svečanost ne smije sastojati samo u vanjskim efektima, nego u pravom liturgijskom doživljavanju svih prisutnih, a to je moguće samo uz stvarno sudjelovanje vjernika, što Uredba toliko preporuča i u što će trebati uložiti najviše truda.

Sigurno će biti po volji svećenicima i vjernicima da se je sabor pobrinuo i za detalji: »Dolikuje da poraba pontifikalnih znakova (u liturgiji) bude pridržana za one crkvene osobe koje imaju biskupsko posvećenje ili posebnu jurisdikciju« (čl. 130). Samo je jedan veliki svećenik u biskupiji, pa je pravo da je samo on kao takav označen i poštivan. Kad u crkvenom bogoslužju treba dosta toga pojednostaviti, onda se mogu na manju mjeru svesti razni tituli i oznake od kojih malo koristi onima koji ih nose, a još manje vjernicima. Svuda neka vrijedi sada istaknuto važno načelo: »Neka se Ordinariji brinu da u zanimanju za svetu umjetnost i u njezinu promicanju više paze na plemenitu ljepotu negoli na puku raskoš. A isto vrijedi za sveto ruho i urese« (čl. 124). I ornat može doprinijeti pravom raspoloženju svećenstva i vjernika da onda budu još više dionici misne žrtve koju njihov biskup predvodi. Nažalost, katedrale su više puta tako građene i razdijeljene da se Božji puk ne može lako osjećati jedno sa svećenstvom i sa svojim biskupom na oltaru. Pred nekoliko je godina veliki umjetnik Plečnik predložio da se glavni oltar jedne vrlo dugačke katedrale premjesti u sredinu crkve. Kad bi se to učinilo, bilo bi sasvim u duhu čl. 124. koji u 3. stavci određuje: »Kod građenja pak svetih zgrada neka se brižno pazi da budu prikladna za vršenje liturgijskih čina i da se može postići djelatno sudjelovanje vjernika«.

Malo što pomaže zajednicu da dođe do pravilnog raspoloženja i oduševljenja kao skladno pjevanje. Dakako, ne bilo kakvo koncertno pjevanje samo izvježbanog zbora. I taj može imati svoju vrlo važnu ulogu u tekstovima koji mu pripadaju, ali i sav puk treba da pjeva svoju »dionicu«. Stoga je sabor propisao: »Neka se biskupi i ostali pastiri duša ustrajno brinu da u svakom svetom činu, koji se vrši s pjevanjem, može sav skup vjernika preuzeti sebi svojstvenu djelatnu ulogu prema odredbi čl. 28. i 30«. Kako često u tom pogledu žalosno izgledaju pjevane Mise, pa i pontifikalne! I Amen malo tko odgo-

vori biskupu: puk šuti i šuti, a pjevačima kao da je ispod časti gromko i složno odgovoriti na pozive biskupa Mnogo će još trebati poduzeti, »da bi žrtva Mise i obrednim oblikom postigla pun pastoralni uspjeh« (čl. 49.).

Među raznim preinakama i dopunama, o kojima Uredba donosi načelna rješenja (čl. 49.—54.), najviše bi kod Mise koristilo izvesti čl. 55.: »Veoma se preporučuje da vjernici savršene učeštvuju kod Mise time da, nakon misnikove pričesti, blaguju Gospodnje tijelo od te iste žrtve«. Samo sv. pričest donosi svakom vjerniku koji pristupi, pravi, od Boga zamišljeni i izvedeni plod sv. Mise. I sigurno spada u liturgijski nesmisao dosadašnja praksa da se vjernici kod Mise tim manje pričestuju što je ona »svečanija«. Tu nas pastire duša čeka još obilato posla, a možda bi se baš kod pontifikalne Mise moglo najlakše pričestiti mnoštvo vjernika, dakako od čestica tada posvećenih od biskupa i dijeljenih od njegove brojne asistencije. To će između ostaloga tražiti da se i pontifikali sve više služe u zgodnije, pogotovo u večernje satove.

II

Uredba na mnogo mjesta predviđa da biskup uređuje liturgiju u svojoj biskupiji, iza kako čl. 22. § 1. načelno određuje: »Uređenje svete liturgije ovisi jedino od crkvene vlasti koju posjeduje Apostolska Stolica i, prema odredbama prava, biskup«, a § 3.: »Stoga neka nitko drugi, pa ni svećenik, u liturgiji bilo što ne doda, ukine ili mijenja«. Isto potvrđuje i čl. 26.: »Liturgijski čini nisu zasebni čini nego službe Crkve, koja je »otajstvo jedinstva«, naime sveti puk okupljen i uređen od biskupa«. Dinamizam će i život Crkve pokazati kojim će pravcem, kako duboko i široko icip zahvati biskupa na liturgijskom polju. Uredba izričito predviđa da je od njega najviše odvisno hoće li se dijeliti sv. pričest pod obje prilike (čl. 55.), čime bi vjernici redovito mogli još jasnije i korisnije participirati od presv. žrtve. Samo će Ordinarij davati ovlast za koncelebraciju (čl. 57.), a u istom se članu kaže da se koncelebracijom »zgodno očituje svećeničko jedinstvo«. Suvišno je i spominjati od kolike je važnosti baš to jedinstvo, a malo će ga što učvrstiti kao »otajstvo jedinstva, veza ljubavi« (čl. 47.), barem ponekad zajednički prikazana i blagovana žrtva. Tu će se pokazati koliko smo napredni. Na koncu dodani propis, da samo biskup

određuje pravila za koncelebraciju, jako je naglasio biskupsko pravo u tom pogledu, ali je s tim spojena i odgovornost koliko će napredovati pravi liturgijski život svećenika, pa i u samostanskim crkvama, gdje je koncelebracija katkad vrlo preporučljiva.

Razumije se da koncelebracija nije nego jedno, i to ne najvažnije pitanje liturgijske obnove. Svaka biskupija ima svoje posebne probleme, a i ti niču jedan iz drugoga što se više radi, pa ono što je Pijo XII preporučio, sada je sabor naredio: u svakoj biskupiji »neka bude odbor za unapređivanje liturgije pod vodstvom biskupa« (čl. 45.). Malo će taj odbor učiniti, ako bude samo imenovan. Biskup ne mora biti stručnjak i za liturgiju, a još manje za svetu glazbu i umjetnost. U svim tim pitanjima pomagat će mu odbori koliko on bude htio i želio. Tu su zaista vrlo široke mogućnosti liturgijsko-pastoralnog rada, i to ne samo u vezi sa strogo liturgijskim činima nego i sa svim pobožnim vježbama »pojedinih crkava koje se vrše po naredbi biskupa prema običajima ili pravilno odobrenim knjigama« (čl. 13.).

Nitko nije ni dosada osporavao da je biskup u svojoj biskupiji i na liturgijskom polju episkopos-nadzornik. Međutim mu nova koncilaska Uredba daje i u pogledu nadzorstva mnogo veća prava i dužnosti. Što se tiče prijenosa svetih obreda putem radija i televizije čl. 20. ističe načelo, koje je i dosad vrijedilo, da to spada pod kompetencu biskupa. Uredba ne spominje, ali je sigurno da u tom pogledu ostaju na snazi potanji propisi koje je donijela Uputa Sv. zbora obreda dne 3. IX 1958.

Naročito će za misijske krajeve Ordinariji imati važne ovlasti da određuju, tko će i kako će voditi novo uvedenu »svetu službu Božje riječi« (čl. 35, 4) bez obzira hoće li sabor dozvoliti obnovu đakonata; da li će uvesti obnovljeni katekumenat odraslih na više stupnjeva (čl. 64); gdje će se primjenjivati posebnosti koje će biti uvedene kod obreda kad je veliki broj krštenika (čl. 68). A kako su sve zemlje u nekom smislu misijske, bit će prikladno svugdje imati koji put te odredbe pred očima.

Među anomalijama dosadanjeg liturgijskog prava posebno je smetala činjenica da je skoro sto blagoslova u Obredniku bilo pridržano Papi ili pojedinom redu. Svećenik može misiti i odrješivati, a nije mogao udijeliti blagoslov, spojen s raznim oprostima, za jednu kronicu ili škapular. Od svih liturgijskih

knjiga Obrednik bi uz časoslov imao biti svećeniku najviše u ruci, a baš njegove su mu mnoge stranice bile kao zapečaćene. Sada će biti drukčije: »Neka pridržani blagoslovi budu rijetki, i to samo u prilog biskupa i Ordinarija« (čl. 79). Isti član kaže dalje da će, u posebnim prilikama, Ordinarij smjeti čak i obične prikladne vjernike ovlastiti da mogu dijeliti neke blagoslovine. Tako i tu liturgijska Uredba prethodi novom shvaćanju što ga sabor priprema o vjernicima, a zadaća je onih koji će ovlastiti i koji će biti ovlaštteni, da to ne ostane mrtvo slovo nego da i to pomogne obnoviti i posvetiti osobito obiteljski život kršćana.

Ako koji svećenik neće moći moliti časoslov, sad će ga sam Ordinarij smjeti posve ili djelomice osloboditi dužnosti moljenja oficija ili mu ga zamijeniti drugim molitvama (čl. 98). Na saboru su crkveni oci uopće već pokazali mnogo očinske ljubavi i brige prema svojim svećenicima, naročito prema onima koji su preopterećeni pastoralnim radom ili bez svoje krivnje nisu mogli imati svu potrebitu naobrazbu. Iako latinski jezik ostaje za svećenički časoslov ipak Ordinarij dobiva ovlast, »da u pojedinim slučajevima može dozvoliti uporabu prijevoda na narodni jezik, izvršenog prema odredbi čl. 36, onim klericima kojima bi latinski jezik bio na veliku smetnju da časoslov mole valjano« (čl. 101 § 1).

Svećenstvo je odigralo veliku ulogu u nabavljanju i čuvanju umjetnina po čitavom svijetu, pa i po našim krajevima, ali i to spada pod posebnu kompetencu biskupa, pa »neka Ordinariji savjesno paze, da se ne otuđe ni rasprše bogoštovni predmeti ili dragocjena djela koja služe kao ukras Božje kuće« (čl. 126). S tim je u vezi i slijedeći član: »Biskupi treba da se sami, ili preko zgodnih svećenika koji su zadojeni poznavanjem i ljubavlju prema umjetnosti, brinu za umjetnike, kako bi ih proželi duhom svete umjetnosti i svete liturgije«.

III

Oni koji su se na saboru dosada posebno zauzimali da uz naglašena prava primata dođe do izražaja i kolegijalnost apostolskog, a prema tome i biskupskog zbora, naglašavali su, naročito kard. Suenens, da to nema izravne veze s kompetencijama biskupskih konferencija, kakvih već postoji 55 u raznim oblicima po svijetu. Bilo kako se riješilo to pitanje, biskupske

će konferencije sigurno ostati i dobiti još mnogo veće značenje. Liturgijska im je Uredba već spremila vrlo važne ovlasti i zadaće.

Jasno je da biskupske konferencije, zvale se i definirale bilo kako, ne mogu dokinuti ili ograničiti vlast i ulogu pojedinog biskupa u njegovoj biskupiji. Ali će sigurno svaki biskup biti veseo što odsad »kod biskupskog posvećenja smiju položiti ruke svi prisutni biskupi« (čl. 76). Iz te liturgijske značajne funkcije kao da slijedi mnogo toga za upravu i život Crkve.

Od bitne je važnosti uprav u provođenju decentralizacije uređivanja liturgije čl. 22 § 2: »Na osnovu pravnih odredaba, u određenim granicama, vlast u liturgijskim pitanjima imaju i nadležni, zakonito ustanovljeni teritorijalni biskupski skupovi različite vrste«. Ni na jedan se drugi svoj član Uredba toliko puta ne poziva kao na ovaj, spomenut je još osam puta.

Neka je ponovno naglašeno: biskupske konferencije nisu ograničenje biskupske vlasti nego vrlo korisno njezino izvršavanje u korist Crkve Božje. Inače bi decentralizacija liturgijskog zakonodavstva mogla voditi u kaos. Stoga Uredba na koncu čl. 23. naglašuje: »Neka se također pazi, koliko je moguće, da ne budu znatne razlike u obredima između susjednih krajeva«. A da kompetencija biskupskih konferencija ne preraste potrebe i koristi pojedinih pokrajina, Uredba se pobrinula propisom da se biskupske konferencije kod svih važnijih promjena i primjena dužne svoje nacрте i nakane predložiti Svetoj Stolici, središtu i žarištu katoličkog jedinstva.

Svakako će odsad biskupske konferencije, barem preko svojih zastupnika, imati riječ u vrlo važnom izdavanju liturgijskih knjiga: »Neka se liturgijske knjige čim prije preispitaju uz sudjelovanje stručnjaka i savjetovanje s biskupima iz raznih krajeva svijeta« (čl. 25).

Neki su možda od sabora očekivali velike promjene s obzirom na uporabu narodnog jezika u liturgiji. Poznato je kako su saborski oci uprav o ovom pitanju iznosili vrlo oprečna stanovišta: bilo je onih koji su željeli da se ukinu sve iznimne povlastice za rimski obred (dakle i naš staroslavenski), a još mnogo više onih koji su pledirali za potpunu ravnopravnost latinskog i narodnog jezika u liturgiji. Sabor je pod vodstvom Duha Svetoga pošao srednjim putem. Bit će u našem listu još govora o saborskim propisima s obzirom na uvođenje narodnog jezika u liturgiju, a već sada nek su spomenuti čla-

novi Uredbe koji daju u tom pogledu velike ovlasti biskupskim konferencijama: »Spada na nadležnu crkvenu pokrajinsku vlast, o kojoj govori čl. 22 § 2, da — držeći se spomenutih propisa i savjetovavši se, ako treba, s biskupima obližnjih pokrajina istog jezika — odredi način i upotrebu narodnog jezika, pa da to odobri ili potvrdi Apostolska Stolica« (čl. 36 § 3). »Prijevod latinskog teksta na narodni jezik, koji se ima upotrijebiti u liturgiji, treba da odobri nadležna crkvena pokrajinska vlast« (§ 4). »U podjeljivanju sakramenata i blagoslovina može se upotrebljavati narodni jezik u smislu čl. 36« (čl. 63).

U tom pogledu, neka je slobodno spomenuti poznatu činjenicu, hrvatske biskupe čeka ni malo lagan posao. Možda nijedan tako malen narod nema toliko raznolikosti u liturgijskom životu kao naš. Koliko god svi želimo da se u crkvi govori istim jezikom kako sada govori narod, ipak se nikako ne može prijeći preko tisućljetne i u puku vrlo uvriježene jezične liturgijske tradicije u našim priobalnim biskupijama. Imajmo pouzdanja, da će naši biskupi i u tom pogledu naći najbolja rješenja kojih će se onda svi trebati držati.

Na saboru je palo mnogo prijedloga i želja s obzirom na prihvatanje raznih elemenata pojedinih naroda u službenu liturgiju. I tu je Uredba donijela vrlo mudre i dalekosežne propise. U tom će se pogledu upravo biskupske konferencije odigrati veliku ulogu u provođenju čl. 39 (opće načelo), čl. 40 (o još dubljem prilagođivanju liturgije), čl. 77 (u vezi s obredom ženidbe), čl. 107 (o pojedinim promjenama u liturgijskoj godini), čl. 110 (o korizmenoj pokori i o štovanju svetaca, a s tim je spojeno i pitanje posebnog crkvenog kalendara), čl. 119 (o glazbi), čl. 120 (o prikladnosti raznih glazbala u liturgiji), čl. 128 (o bogoštovnim predmetima) i dr. Tu će trebati mnogo mudrosti, strpljenja i vremena.

Za sva će ta i mnoga druga pastoralno-liturgijska pitanja biskupske konferencije imati pri ruci interdijecezanske odbore kakve preporuča Uredba (čl. 44. i 45), a kakve već imaju nekoji narodi, pa i mi.

Uredba ne spominje izričito biskupske konferencije, kad preporučuje da se ustanove pastoralni instituti za liturgiju (čl. 44), viši zavodi za svetu glazbu (čl. 115) i umjetničke škole ili akademije (čl. 127), ali je jasno da će to i toliko drugoga moći izvesti samo one.

U vezi sa svim tim pitanjima naši će svećenici biti vrlo zahvalni svojim biskupima koji će im na skorom tečaju iznijeti sav sadržaj liturgijske Uredbe, a čuti i eventualne njihove želje i pastoralno-liturgijske potrebe.

o. MARTIN dr KIRIGIN OSB

ZANEMARENI SAKRAMENT

Naš list je već nekoliko puta pisao o problemu obnove samostalnih đakona. Poznato je da u mnogim zemljama postoji ozbiljno nastojanje da se ponovo uspostavi praksa dijeljenja sakramenta đakonata ne samo onima koji se pripremaju da budu svećenici nego i onima koji misle čitavi život ostati đakoni. O tom se danas po svijetu mnogo piše. I sveti Sabor o tom raspravlja.

Bilo da gledamo na pitanje obnove đakonata teoretski bilo praktično, to pitanje nije jednostavno. Ako koncil dozvoli ili odredi uspostavu đakonata kao samostalnog staleža, iskrsnut će odmah mnogo problema: Jesu li nam u Hrvatskoj potrebni đakoni? Je li prikladno da se uspostave? Kako provesti njihov odgoj i školovanje? . . . U svakom slučaju dobro je da se zagledamo u neke pojedinosti koje nam mogu ponešto rasvijetliti ovo nastojanje da se obnovi sakrament svetog reda đakonata.

Potrebite podatke za ovo što pišem preuzeo sam iz zbornika »*Diaconia in Christo*« (Freiburg in Br. 1962). Taj zbornik sadrži 40 reportaža od priznatih suvremenih pisaca na 646 stranica a uredili su ga Karlo Rahner i Herbert Vorgrimler.

Što Biblija kaže o đakonima?

O ustanovi i sakramentalnosti đakonata nemamo u Sv. Pismu jasnih podataka. Sv. Ignacije Antihijski piše da je đakonat ustanovljen po Kristovoj volji.

»Diakonia« i »diakon« su riječi kojima se označuju pojmovi »služba« i »službenik«, posebno »služba« Bogu i »službenik« Božji. Čitavi život Spasiteljev a napose njegovo otkupiteljsko djelo izražuje glagol »diakonein-služiti« (Mt 10, 45). Apostolska služba kao i svaka služba koja se odnosi na spasenje ljudi zove se »diakonia-služba« (Ef 4, 11). Sv. Pavao i njegovi pomagači nazivlju sami sebe »diakoni-službenici« (npr. 1 Kor 3, 5-9). U Djelima apostolskim opisan je izbor sedmorice prvih đakona.